

ZADEVA: Predlog dopolnitve Zakona o varovanju kulturne dediščine

Spoštovani,

na podlagi javne obravnave predloga Zakona o varovanju kulturne dediščine podajam naslednje predloge dopolnitev:

I. PREDMET DOPOLNITVE

Predlagam razširitev opredelitve nesnovne kulturne dediščine z vključitvijo vonja kot samostojne kategorije dediščine v okviru širšega koncepta »čutne dediščine«.

Utemeljitev: Čeprav je vonj eden temeljnih načinov človekovega zaznavanja in razumevanja okolja, je bil doslej v varstvu kulturne dediščine spregledan. Vonjalna dimenzija je ključni del kulturne identitete, saj neposredno povezuje materialno okolje z nesnovno dediščino ter pomembno prispeva k celovitemu razumevanju in doživljanju kulturne dediščine. Vključitev vonja med kategorije nesnovne kulturne dediščine bi sledila sodobnim trendom v mednarodnem varstvu dediščine in zagotovila celovitejše ohranjanje kulturnega izročila.

II. VSEBINSKE DOPOLNITVE

1. Opredelitev vonjalne dediščine:

- Vonj naj se opredeli kot samostojna kategorija nesnovne kulturne dediščine
- Vonj naj se umesti v širši koncept »čutne dediščine«, ki vključuje tudi zvok, okus in dotik
- Določitev meril za prepoznavanje zgodovinsko ali kulturno pomembnih vonjev
- Opredelitev vonja kot sestavnega dela tradicionalnih obrti, kulinarike, ritualov in drugih kulturnih praks
- Priznanje vloge vonja pri ohranjanju kolektivnega spomina skupnosti

Utemeljitev: Vonjalna dediščina predstavlja neločljiv del številnih kulturnih praks in je ključna za njihovo avtentično ohranjanje. Tradicionalne obrti temeljijo na specifičnih vonjih, ki so bistvenega pomena za njihovo izvajanje in prenašanje znanja. Vonj je tudi pomemben nosilec kolektivnega spomina skupnosti, saj lahko določeni vonji sprožijo močne asociacije

na zgodovinske dogodke, praznovanja ali vsakdanje življenjske prakse. Umestitev vonja v širši koncept čutne dediščine omogoča celovito obravnavo senzoričnih vidikov kulturne dediščine in njihovo medsebojno povezanost.

2. Varstveni režim:

- Vključitev znanstveno utemeljenih metodologij za dokumentiranje in arhiviranje vonjav
- Opredelitev načinov za ohranjanje in reproduciranje zgodovinskih vonjev
- Vzpostavitev sistema za zaščito »vonjalnega okolja« pomembnih lokacij po vzoru francoske zakonodaje iz leta 2021

Utemeljitev: Sodobne znanstvene metode omogočajo natančno dokumentiranje in arhiviranje vonjev, kar je ključno za njihovo dolgoročno ohranjanje. Raziskovalni projekt Vonj in nesnovna kulturna dediščina, ki poteka na Univerzi v Ljubljani (gl. md. <https://hslab.fkkt.uni-lj.si/2024/06/27/smell-and-intangible-cultural-heritage/>), je že razvil metodologije, ki omogočajo sistematično prepoznavanje, dokumentiranje in ohranjanje vonjalne dediščine. Francoski model zaščite vonjalnega okolja iz leta 2021 predstavlja uspešen primer sistemske zaščite vonjalne dediščine na nacionalni ravni in lahko služi kot referenčni okvir za slovensko zakonodajo.

III. IZVEDBENI UKREPI

Predlagam vzpostavitev naslednjih mehanizmov:

- Ustanovitev strokovne komisije za vrednotenje vonjalne dediščine
- Vzpostavitev registra zaščitenih vonjev
- Razvoj smernic za upravljanje prostorov z zgodovinsko pomembnimi vonjavami

Utemeljitev: Za učinkovito implementacijo predlaganih dopolnitev je potrebna vzpostavitev ustrezne institucionalne infrastrukture. Strokovna komisija bi zagotavljala kompetentno vrednotenje vonjalne dediščine in določala merila za njeno zaščito. Register zaščitenih vonjev bi omogočal sistematično evidenco in spremljanje stanja vonjalne dediščine, medtem ko bi smernice za upravljanje prostorov zagotavljale praktično podlago za ohranjanje vonjalnih ambientov in njihovo vključevanje v širše upravljanje kulturne dediščine.

IV. UTEMELJITEV

Predlogi temeljijo na:

- Izsledkih temeljnega raziskovalnega projekta Vonj in nesnovna kulturna dediščina (Univerza v Ljubljani, financer ARIS), ki je razvil inovativne metodologije za dokumentiranje in ohranjanje vonjalne dediščine
- Znanstvenih dosežkih, priznanih s strani UNESCO, ki potrjujejo pomen vonjalne dimenzije kulturne dediščine na mednarodni ravni
- Objavljenih znanstvenih monografijah:

Ramšak, Mojca. *Antropologija vonja*. Ljubljana: Alma Mater Europaea, 2024

in

Ramšak, Mojca. *The anthropology of smell*. Cham: Springer Nature, 2024

Te publikacije predstavljajo temeljno znanstveno podlago za razumevanje pomena vonjalne dediščine in njeno sistemsko varovanje. Raziskave dokazujejo, da je vonj ključni element kulturnega spomina in identitete ter da njegovo ohranjanje zahteva specifične pristope in metode.

S spoštovanjem,

prof. dr. Mojca Ramšak, Univerza v Ljubljani

Datum: 28. 1. 2025